

Onderzoeksverslag en aanbevelingen

**Overgang PO naar VO voor (hoog)begaafde leerlingen in
relatie tot de pilot JeX**

Versie 2 januari 2023

Inhoudsopgave

1. Aanleiding en doelstellingen van het onderzoek	4
1.1. Voorgeschiedenis JeX	
1.2. Overgang van PO naar VO voor begaafde leerlingen	
1.3. Ontwikkelgebieden binnen JeX	
1.4. Aanleiding onderzoek	
1.5. Doelstellingen onderzoek	
1.6. Opzet van het onderzoek	
1.7. Uitwerking	
2. Ouders	6
2.1. Aanbevelingen ouders	
3. Calvin College:	8
3.1. Mentoraat	
3.1.1. Aanbevelingen vanuit mentoraat	
3.2. Leerlingondersteuning Calvin College locatie Goes	
3.2.1. Aanbevelingen vanuit leerlingondersteuning	
3.3. Bovenbouw (VWO 3 en hoger)	
4. Basisonderwijs	14
4.1. Leerkrachten groep 8	
4.1.1. Aanbevelingen leerkrachten groep 8	
4.2. Directeuren en intern begeleiders	
4.2.1. Aanbevelingen directeuren en intern begeleiders	
4.3. Talentcoaches	
4.3.1. Aanbevelingen Talentcoaches	

5. Betrokkenen JeX	24
5.1. Projectleider JeX en toekomstig zorg coördinator	
5.1.1. Aanbevelingen Projectleider	
5.2. Docenten/coaches JeX	
5.2.1. Aanbevelingen docenten/coaches JeX	
6. Informatie VO scholen buiten het Calvin College	30
6.1. CSG Prins Maurits	
6.2. Liemers College Locatie Heerenmäten te Zevenaar	
6.3. Ichthus College te Veenendaal	
6.3.1. Tafelgesprek op het symposium PO-VO	
6.3.2. Executieve functies	
6.3.3. Begeleiding op het Ichthus College te Veenendaal	
7. Samenvatting aanbevelingen	35
7.1. Algemeen	
7.2. Primair Onderwijs	
7.3. Groep 8	
7.4. Voortgezet Onderwijs	
7.5. Samenwerking met ouders	
7.6. Pilot JeX	
7.7. Financieel	
8. Advies	40
8.1. Advies vanuit de geformuleerde ontwikkelgebieden	
8.2. Advies cursusjaar 2023-2024	

1. Aanleiding en doelstelling van het onderzoek

1.1. Voorgeschiedenis JeX

De overgang van het primair onderwijs (PO) naar het voortgezet onderwijs (VO) biedt voor begaafde leerlingen een aantal uitdagingen: De doorgaande leerlijn PO-VO wat betreft inhouden specifiek voor begaafde leerlingen, de behoefte aan betere communicatie en overdracht tussen PO en VO leerkrachten en begeleiders, betere communicatie met ouders van begaafde leerlingen, het formuleren van een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor deze leerling met als doel het realiseren van een aansluitend aanbod gericht op het tot stand brengen van een kansrijke overstap naar het VO en daar onnodige uitval te voorkomen. Daarnaast blijkt dat het merendeel van deze leerlingen worstelen met executieve functies en persoonlijke ontwikkeling.

Het ministerie heeft subsidiegelden ter beschikking gesteld voor *'leerlingen met kenmerken van begaafdheid, die niet voldoende hebben aan het reguliere onderwijsaanbod'*. Deze subsidie is door het samenwerkingsverband Berseba aangevraagd en in het najaar 2019 door de overheid toegekend. Er is binnen Berseba in diverse gremia (directies, ambulante begeleiders, intern begeleiders en talentcoaches) nagedacht over besteding van deze gelden.

1.2. Overgang van PO naar VO voor begaafde leerlingen

In maart 2020 is er een experiment opgestart in de vorm van een plusklas met de naam JEX. In deze plusklas zitten PO leerlingen van groep 7 en 8 uit scholen die bij Berseba zijn aangesloten en VO leerlingen uit klas 1 en 2 van het Calvijn College te Goes.

1.3. Ontwikkelgebieden binnen JeX

Rond de organisatie van JeX is het volgende doel geformuleerd: *'Een ononderbroken overgang en schoolloopbaan van PO naar VO voor onze begaafde leerlingen'*. Daarvoor zijn drie ontwikkelgebieden benoemd:

1. Samen ontwikkelen: Gesprekken met de leerling, wat is het toekomstperspectief? Wat zijn de verwachtingen van de leerling en zijn die realistisch/haalbaar? Hoe staan ouders erin en wat hebben zij nodig van de scho(o)l(en)?
2. Samen begeleiden: De periode voor een goede overdracht loopt van groep 7 PO tot klas 2 VO. Alle betrokkenen trekken in die periode gezamenlijk op en dragen gezamenlijk verantwoordelijkheid. Dossieropbouw vindt plaats. Talentcoaches uit PO en VO definiëren hun rol in de begeleiding.
3. Samen leren: Als PO en VO samen onderwijs maken, gericht op het verwerven en versterken van competenties als samenwerken, executieve functies, inspanning leren leveren, omgaan met teleurstelling, en 'leren leren'. Verbinding maken tussen leerlingen van PO en VO om van en met elkaar te leren en duurzaam te ontwikkelen.

1.4. Aanleiding onderzoek

Van de subsidiegelden kan tot D.V. juni 2023 gebruik worden gemaakt. Het schooljaar 2022-2023 vraagt een onderzoek rond de effecten van JeX. Daarnaast zal er een afweging moeten plaats vinden over de voortgang van JeX.

Focus van het onderzoek is: duidelijk maken aan po en vo wat de effecten zijn en (als dat aantoonbaar is) waarom Jex voortgezet dan wel gestopt zou moeten worden?

1.5. Doelstellingen onderzoek

- De experimenteerdoelen en ontwikkelgebieden moeten van een antwoord worden voorzien.
- Daaraan verbonden wordt in het onderzoek antwoord gezocht op de volgende vragen:
 - Wat is het effect op de kinderen in kwestie?
 - Wat is het effect op ouders en op de basisscholen?
 - Wat is het effect op executieve vaardigheden/groei?
 - Is er effect op een ononderbroken ontwikkeling?
 - Wat is de winst voor de po-scholen en wat is de winst voor het vo?

1.6. Opzet van het onderzoek

Door het houden van interviews met een betrokkenen wordt er antwoord gezocht op een aantal inhoudelijke thema's. In totaal is er gesproken met zo'n 60 betrokkenen binnen de regio.

Deelnemers aan het onderzoek:

- Ouders met een kind in het spectrum van (hoog)begaafdheid. Daarin zijn ouders geïnterviewd die een kind hebben binnen het PO of binnen het VO. Ook is er afwisseling gezocht in ouders waarvan hun kind op JeX zitten en ouders die juist geen ervaring hebben met JeX
- Projectleider en docenten JeX
- Leerlingondersteuner van het Calvijn College te Goes
- Mentoren en MT leden binnen het Calvijn College
- Leerkrachten groep 8 basisonderwijs
- Directeuren en intern begeleiders basisonderwijs
- Talentcoaches

In de interviews worden aanbevelingen geformuleerd rond de voortgang van JeX en de overgang van PO naar VO voor scholen van Berseba Zeeland en het Calvijn College.

Naast de interviews is er een dagdeel meegekeken binnen JeX en is er gekeken naar ervaringen op andere middelbare scholen.

1.7. Uitwerking:

De uitwerking van het onderzoek wordt aangeboden aan de stuurgroep en wordt gecommuniceerd naar de directeuren van de PO scholen en naar de directie van het Calvijn College. In de uitwerking wordt een samenvatting van de aanbevelingen opgenomen en wordt een advies geformuleerd passend bij de geformuleerde ontwikkelgebieden.

2. Ouders

In dit onderzoek is er gesproken met 11 ouders. Het betreft hier ouders met leerlingen met (hoog)begaafdheid. De ouders komen uit de gehele regio.

De ouders hebben we benaderd vanuit diverse invalshoeken:

- Ouders met een kind op het basisonderwijs en ervaring met JeX
- Ouders met een kind op het basisonderwijs, geen ervaring met JeX
- Ouders met een kind op het voortgezet onderwijs en ervaring met JeX
- Ouders met een kind op het basisonderwijs, geen ervaring met JeX
- Ouders met een combinatie van bovenstaande in hun gezin

Vanuit de gesprekken zijn de volgende aanbevelingen naar voren gekomen. Het gaat hier dus om datgene wat ouders hebben aangedragen.

2.1. Aanbevelingen van ouders:

- Begrijp het kind, leer het kind echt kennen, investeer in de relatie: het is nu zo leerkrachtafhankelijk. Accepteer kinderen zoals ze zijn en zie ze niet als probleem.
- Noodzaak van samenwerking tussen PO en VO gericht op het hoogbegaafde kind. PO komt er niet voldoende aan toe en heeft er niet voldoende tools voor. Initiatief als JeX moet daarvoor in stand blijven.
- Voor de leerlingen die er naar toe gaan is het echt enorm waardevol, maar er is een enorme doelgroep die dit aanbod nu mist. Er vallen kinderen tussen wal en schip. Zou JeX groter opgezet kunnen worden? Een initiatief als JeX in de vorm van een regioklas
- Moet JeX echt wel tot het tweede VO jaar blijven? Is dat dan nog wel nodig?
- Krabbendijke stroomt veel te veel af naar stream 2. Zorg voor een gescheiden HAVO en VWO in Krabbendijke. Over Goes is men erg tevreden.
- Groep 7/8: Bied meer variatie in talen of ga dieper op Engels in, doe al iets met wiskunde. Bied variatie aan in activiteiten
- Geef aandacht aan individueel leren met ondersteuning van de leerkracht/elkaar of een OA. Niet als apart programma, maar echt in de praktijk van elke dag met de leerkracht als coach. Integreer de begeleiding zoals men ook bij JeX doet.
- Geef aandacht aan herhalen (denk aan de principes van Spaans). Nu is er een repetitie en dan de volgende week een totaal ander thema als repetitie. Geen enkele herhaling.
- Uit de klas gaan heeft best impact op kinderen, dus wat er in de klas kan doe dat, laat ze ergens onderdeel van uit maken. In de brugklas is het heel belangrijk dat ze leren leren. Vang de leerlingen op. Afstroom zit 'm niet in de capaciteiten, maar in het onvermogen hoe het aan te pakken.
- Maak JeX voor meer kinderen toegankelijk in regioklassen voor leerlingen in groep 8. Denk goed na of JeX in de brugklas nog op deze manier nodig is, omdat er dan al veel op

hen afkomt. Het coachproces kan dan in de praktijk van de brugklas georganiseerd worden. Het is zo jammer dat JeX maar voor zo weinig leerlingen is.

- Houd JeX in stand voor leerlingen met hoogbegaafdheid en een extra zorgvraag, Dan is het wel van belang dat de criteria goed worden opgesteld. Dus als JeX blijft dan moet de selectieprocedure zuiverder worden of voor meer kinderen toegankelijk.
- Deel meer kennis van de inzichten van JeX uit. Deel de werkwijze van JeX met leerkrachten en docenten in de scholen. Crux is dan nog wel of men er überhaupt wat mee wil doen. Hoe luistert men naar deze inzichten en staat men open voor verandering?
- Ga vooral veel meer doen: er wordt veel te veel gepraat! Het is veel simpeler dan je denkt. De kinderen hebben geen ingewikkelde eisen.
- Zorg voor een abonnement op de krant in elke school.
- Er moet in de basisscholen echt nog een slag gemaakt worden rond bewustwording (gevoelig en wat dan een zin doet als: 'jij bent zo slim, waarom maak je dit fout?' terwijl ze net zo goed dat complimentje of schouderklopje nodig hebben. De spreekbeurt is voor hen net zo goed spannend.
- De geest van de kinderen is echt lui gemaakt in het basisonderwijs. Ze hadden veel meer voorbereid kunnen worden als ze stof op niveau hadden gehad.
- Zet kinderen niet in als onderwijsassistent.
- Voor alle kinderen die meer aankunnen: durf ze los te laten en geef ze meer vrijheid om direct met verrijkende stof aan de slag te kunnen.
- Verrijkingsgroepen zijn eilandjes die zouden veel meer met elkaar moeten uitwisselen over wat werkt en hoe je de verbinding kan maken met het aanbod binnen de groep.
- Investeer in docentvaardigheden: signaleren en ondersteuning (laat ze niet zwemmen, bied leerlingen duidelijkheid)
- Focus ligt nog sterk op taal en rekenen. Kijk veel meer naar andersoortige vakken.
- Signaleer kinderen met (hoog)begaafdheid veel jonger en ondersteun ze vanaf het allereerste begin (vaardigheden). Het komt nu veel te laat op gang.

Afsluitend een uitspraak die ouders nadrukkelijk onder de aandacht willen brengen:

- Luister naar ons als ouders. We hebben nog teveel het gevoel dat we moeten vechten voor ons kind. We willen niet opvallen, maar gehoord worden. Neem ouders serieus.

3. Calvin College

Om een beeld te krijgen van de ondersteuning van hoogbegaafde leerlingen binnen het VO is er gesproken met diverse geledingen binnen het Calvin College. Zo is er gesproken met betrokkenen vanuit de zorg, mentoraat en de teamleiding. Er is ook gekozen om te spreken met betrokkenen uit de onderbouw en de bovenbouw van het VO om zo te kijken naar de doorgaande lijn in de ontwikkeling van de (hoog)begaafde leerling.

3.1. Mentoraat

In dit gesprek is er gesproken met mentoren die ook leerlingen vanuit JeX in hun mentoraat hebben.

De mentoren geven aan weinig zicht te hebben op de praktijk van JeX. Het doel is wel helder en men krijgt regelmatig een update van het programma.

Eén van de mentoren graag zou graag een aantal zaken toe willen voegen aan het begeleidingsprogramma van JeX:

- Overtuigingen van Tijn Koenderink, meeste leerlingen lijken in dat eerste jaar hier wel tegenaan lopen
- Frustratietolerantie
- Geheugen is ook echt een probleem, het goed diep leren zijn ze niet gewend en dat uit zich vaak met name in klas 2 en 3
- Kennis lijkt niet te beklijven
- Waarom zou ik daar moeite voor doen? Dit speelt steeds meer op

Beeld van PO is dat er onvoldoende ingestoken wordt op juist het leren en het doorzetten. Het lijken nog teveel de leuke dingen in de plusklas.

Spaans op de basisschool kan nuttig zijn om juist het leren leren te doorlopen. Wel kijken of dat te realiseren is in een reguliere groep, maar het zou mooi zijn als er meer aandacht is voor het laten beklijven van kennis en diep leren. Er ligt echt een opdracht voor het basisonderwijs om te leren concentreren en kennis vast te houden.

Hoe gaan leerlingen om met leergrenzen? In klas 2 zijn er heel veel leerlingen die vastlopen, ze hebben hiaten. Voor de mentoren is dat ook een uitdaging om goed te begeleiden. Soms gevoel van dweilen met de kraan open. Hoe kunnen wij daarmee omgaan in onze eigen begeleiding?

JeX is maar voor een beperkte doelgroep. Juist ook al die andere leerlingen zouden deze begeleiding nodig hebben. Het lijkt nu een aanbod voor een te select gezelschap.

In schooljaar 2022-2023 gaan de mentoren starten met een studie van 3 dagdelen met alle docenten (vanaf klas 3 of klas 1) waar ze gaan leren hoe ze leerlingen meer kunnen ondersteunen (mentor methode [studielift](#)).

Het zou ideaal zijn als leerlingen al vanaf de start op het VO beginnen met een competentieprofiel/portfolio en dat daar dan ook begeleiding op is.

De eerste maanden worden leerlingen gelijk al bekogeld met toetsen. Dit slaat een aantal leerlingen lam. De mentoren vinden dat ze de leerlingen best fors belasten. De vraag komt op of men de leerlingen niet meer formatief kan benaderen? Niet gelijk knallen met onvoldoendes. Het

is interessant om te kijken of deze manier van evalueren een goede vervanger is. Het gaat dan om het duidelijk maken over het waarom van een toets herkansen (hiaten opvangen, kans geven om het leren onder de knie te krijgen), cijfer van 1^e en 2^e kans middelen (anders gaan leerlingen alleen voor de 2^e kans) en een grens stellen aan de periode van 2^e kansen anders wordt het als onrechtvaardig ervaren.

Aan de andere kant zien we ook dat leerlingen niet leren als er geen toets is. Daardoor beginnen leerlingen pas als er een toets is. Er ligt dus een achterstand in de achterliggende weken tot aan de toets. Achteraf hebben ze dan wel door dat ze eigenlijk meer vooruit hadden moeten werken en hun huiswerk bij hadden moeten houden. Plannen vinden ze echt lastig: 'Ik ga toch geen week van tevoren leren?' Discipline opbrengen is een ding en leerlingen hebben te maken met veel afleiding.

Leerstof gaat gelukkig nog veel via de boeken op het Calvijncollege, zo geven de mentoren aan. Het is een bewuste keuze om dit te doen. Uitgevers richten zich helaas wel steeds meer op het digitaal leren. Uitgevers spelen daar niet voldoende op in. Hoe focus je en concentreer je jezelf in een digitale wereld?

De rol van ouders is belangrijk. Neem hen mee in bewustwording van de leerprocessen en hoe dat werkt in het brein: boekje aanreiken van brokkelbrein naar focus. Geef ook aandacht aan de voorbeeldrol van ouders. Ouders zijn zich er wel meer bewust van en ze doen daar ook aan in de voorlichting. Ouders krijgen een boekje: hoe leer ik een toets?

3.1.1. Aanbevelingen vanuit mentoraat:

- * Steek op het PO meer in op leren en doorzetten, niet teveel de leuke dingen in de plusklas
- * In het VO liggen momenteel uitdagingen (niet alleen in de brugklas). Studielift kan daar wellicht aan gaan bijdragen, maar we hebben nog slagen te maken.
- * Spaans voor veel meer leerlingen in het basisonderwijs aanbieden
- * Ga in de eerste maanden van het VO formatief om met toetsen
- * JeX is nu voor een te select gezelschap. Breid dit uit en geef dan ook inhoud aan thema's als de zeven uitdagingen, frustratietolerantie, het laten beklijven van kennis/ diep leren en attitude (waarom zou ik dat doen?)
- * Blijf ouders betrekken bij leerprocessen en breinontwikkeling
- * Voorkom te veel digitalisering (afleiding en verleiding)

3.2. Leerlingondersteuning

In dit interview is gesproken met een betrokkene vanuit de leerlingondersteuning.

Bij hoogbegaafde leerlingen is minstens evenveel zorg te zien als bij VMBO leerlingen.

De hoogbegaafde leerlingen (de uiterste punten van de IQ curve) hebben aandacht nodig. We zijn een kenniseconomie, maar vanuit de overheid gaat het in de ondersteuning nog echt mis voor deze doelgroep leerlingen. Terwijl er zoveel kansen liggen.

Binnen de leerlingondersteuning vindt men JeX een geweldige pilot. Er ontstaat verbinding tussen PO-VO. De kracht van JeX zit in het onderdeel Talent en Toolbox. We zullen er echt een lans voor moeten breken om deze pilot door te kunnen laten gaan.

JeX leerlingen lijken minder uit te vallen na de eerste jaren dat de pilot nu draait (m.u.v. de leerlingen met een stoornis). De pilot draait echter te kort om er nu al cijfers aan te kunnen hangen. De effecten zijn in die zin nog niet meetbaar.

80 % van de leerlingen die momenteel uitvallen binnen het VO lopen met name vast op de executieve functies. Daarom wordt de ondersteuning steeds meer terug gelegd bij de docenten en mentoren.

Vanuit Goes gaat men aan de slag met Studielift: [Studielift123 | All-in one Mentormethode wat bij iedere leerling past](#)). Daar is ook een PO versie van. Er zijn nu nog geen ervaringen met Studielift. De NPO gelden gaan gebruikt worden voor de implementatie van Studielift. De eerste opdracht is om de cementlaag goed te leggen. Daarvoor wordt een onderlegger ontwikkeld voor het mentoraat (EF, vorming, maar ook andere aspecten). School gaat Studielift ook aanpassen naar de eigen ideeën. Mentoren gaan zelf het curriculum opbouwen. Daar worden andere expertises bij betrokken zoals de integratieklas en de AB-er. Doel is: Eén methodiek en dat ook weer uitdragen naar de andere locaties. Het wordt een aanbod voor alle niveaus binnen de locatie Goes.

Dit staat nu echt in de kinderschoenen. Welke tijd ga je besteden aan je mentoraat (evenwicht zoeken tussen moeten en ook de leuke dingen als een spel/socialiseren)? Deze ontwikkeling is een resultaat van JeX, het heeft echt veel opgeleverd.

Er zijn nu twee lessen in de week voor mentoraat in de onderbouw. Binnen de leerlingondersteuning denkt men dat het realistisch is om het met deze tijd te doen. Er zijn docenten die altijd blijven klagen, maar je kan bijvoorbeeld i.p.v. individuele gesprekjes kiezen voor groeps gesprekjes.

Als Studielift en het mentoraat staat, dan blijft JeX alsnog nodig. Daar gaat het namelijk ook over het stillen van de cognitieve honger en dan in de verbinding met en het ontmoeten van de ontwikkelingsgelijken. De selectie procedure blijft belangrijk, je moet wel kaders stellen. Je zou wel kunnen gaan verruimen in aantallen als het project door de ervaringen van nu eenmaal staat.

Leerjaar VO 2 in JeX kan zeker voortgaan vanuit het aspect talenten stimuleren: bijvoorbeeld een eigen bedrijf starten. Integreren zou kunnen: bijvoorbeeld met het project compacten en verrijken (de plusprojecten). Het zou mooi zijn als we zaken kunnen gaan inbedden in het grote geheel.

Heel veel groep 8 leerkrachten weten niet wat het VO is. Dus ook leerkrachten groep 8 moeten meer weten wat het VO nodig heeft. Het VO moet veel meer doen aan de eerste weken rond plannen en de EF. Leren leren en plannen gedifferentieerd aanbieden in die groep 8. Ouders en leerlingen moeten we hier heel goed in meenemen

De leerlingondersteuning ziet kansen voor het organiseren van bijeenkomsten voor leerlingen in groep 8 rond Talent en Toolbox in de verschillende regio's: als ouder wil je daar best voor betalen (als ik de kans had gehad als ouder had ik er graag voor betaald) en je kan kijken naar mogelijkheden in de samenwerking met bedrijven. Daar ligt nog een gouden kans.

Laten we talenten ZIEN!!!

3.2.1. Aanbevelingen vanuit leerlingondersteuning:

- Advies om Talent en Toolbox uit te breiden naar de verschillende regio's en voor meer leerlingen in de groepen 7-8
- Verbinding PO-VO: er is een platform nodig om aanbod voor (hoog)begaafde leerlingen steeds verder uit te bouwen (voor leerkrachten 7-8, hb coaches en verschillende middelbare scholen)
- Leer groep 8 leerkrachten het VO kennen (VWO/gymnasium)
- De implementatie van Studielift staat in de kinderschoenen. Zolang dit in ontwikkeling is niet stoppen met Talent en Toolbox. Dan ontstaat er een gat.
- Integreer JeX in leerjaar 2 met de plusprojecten
- JeX blijft in de toekomst nodig voor een aantal leerlingen

3.3. Bovenbouw (VWO 3 en hoger)

Het doel van het gesprek met een collega uit de bovenbouw van het Calvin College is het analyseren van de ontwikkeling van de leerlingen in de eerste leerjaren en welk effect daarvan te zien is in de hogere leerjaren.

We zien nu in veel VO scholen dat er zorgen zijn over de 'afstroom' van leerlingen. Hoe zit dat op het Calvin College?

In het cursusjaar 2021-2022 heeft men op het Calvin College sterk ervaren dat leerlingen niet hebben leren leren (is dat gerelateerd aan corona?) en dan ook niet om de moed hebben om door te zetten. Het zit 'm dan niet in de capaciteiten, maar in vaardigheden.

Sinds eind van het cursusjaar van 2022 is men met een groepje van 4 leerlingen aan de slag gegaan rond leren leren in de bovenbouw, dit lijkt te slagen. Het MT is nu in gesprek of ze dat moment van vastlopen in beeld kunnen brengen en de signalering daarin kunnen vervroegen. Als leerlingen jonger zijn, dan zijn ze beter leerbaar. Er zijn echter ook leerlingen die niet leerbaar willen zijn.

VWO 4 en 5 zijn de zwaarste jaren, ook omdat leerlingen vanuit andere locaties dan naar Goes komen en moeten wennen aan de nieuwe omgeving en het leren op een hoger niveau.

VWO 3 leerlingen: in het algemeen hebben veel leerlingen ditzelfde probleem en daardoor stroomt een te groot deel af. Er zijn zelfs nog leerlingen die vastlopen in leerjaar 4, 5 en 6: dus het begeleiden op vaardigheden is iets waar men veel meer mee zouden kunnen en willen doen.

Er is slechts beperkt ondersteuning voor de doelgroep: er zijn twee HB coaches. Hun rol in de bovenbouw is om drie keer in het jaar een gesprek met de hb leerlingen te hebben. Ze ervaren vaak dat het weinig helpt. Ze denken met hen mee als ze vastlopen, maar ook over mogelijkheden in verdiepen en verrijken. De begeleiding in de bovenbouw is vaak al te laat, dus het zou mooi zijn als we met de aanpak rond leren leren meer kunnen doen (en dit niet persoonsafhankelijk maken, maar dat meerdere personen deze manier van begeleiden kunnen inzetten).

Lastig voor de coaching is dat er leerlingen op 4 locaties zitten en je ze daardoor niet allemaal op dezelfde manier kan ondersteunen.

Op de andere locaties is dus ook meer kennis nodig van wat een specifieke vwo leerling is en hoe je hen ook op dat niveau hebt te ondersteunen (dus geen HAVO+).

Als JeX voor meer leerlingen zou zijn, zouden we veel meer kunnen bereiken. Doe dit in groepjes en bied hen de aanpak van JeX in modules aan

Pascalproject: vanaf klas 4 kunnen ze werken aan een project op grond van hun competenties. Ze richten zich dan op competenties die ze kunnen verbeteren en werken dan ook met een portfolio. Dit is voor leerlingen die ruimte ervaren in hun planning. Hierin is samenwerking met andere scholen.

Er is een rapport verschenen over versneld verrijkt VWO (vanuit de overheid), wat betekent dit voor leerlingen die jonger naar de universiteit gaan? Interessant om te bekijken (zie bestand). Men heeft ervaring met een meisje die ze hebben laten versnellen van leerjaar 3 naar 4. Het

aanhaken bij een hogere leeftijd ging goed. Ze krijgt nu wel begeleiding in haar perfectionisme van een psycholoog.

Vanaf klas 2 is er binnen het Calvin College een gemiddelde afstroom van 25% in de afgelopen 4 jaar, opgeteld van alle locaties. Dat is echt te veel en vraagt daarom aandacht vanuit de teamleiders op het Calvin College.

Analysierend naar oorzaken:

- Onterecht op VWO niveau gezet vanuit basisonderwijs of locaties waar op HAVO+ hebben les gehad
- Dit percentage ligt hoger dan gemiddeld op andere VO scholen
- Corona lijkt ook een effect gehad te hebben, maar dat is niet meetbaar

De teamleiders en andere collega's blijven hierover met elkaar in gesprek en er gaat nog een onderzoek volgen rond de prestaties in klas 3. Van daaruit wil men ook kijken of er een voorspellende waarde is richting klas 6.

Risico's die er nu al in beeld zijn:

- Jongens Natuur en Techniek (motivatie en handelen)
- plichtsgetrouwe meisjes (risico op burn out)

Gezien de structuur binnen het Calvin College (leerlingen komen na een aantal jaren naar Goes) is het belangrijk om niet alleen goed te kijken naar de overgang van PO naar VO, maar ook naar de overgangsfase in de hogere leerjaren.

4. Basisonderwijs

4.1. Leerkrachten groep 8 basisonderwijs

Herkennen jullie je in de brug van PO naar VO?

De leerkrachten herkennen dit zeker. Richting groep 8 lopen de niveaus uit elkaar. We overvragen en ondervragen leerlingen. Als leerkracht vindt men het lastig wat leerlingen van stream 1 en gymnasium nodig hebben.

Op welke manier bereiden jullie leerlingen voor op de overgang?

Allereerst vindt met het belangrijk dat je kinderen al vanaf groep 1 voorbereidt op de overgang naar het VO door ze een rijke leeromgeving te bieden, in een veilig pedagogisch klimaat te laten opgroeien en (naast het basisprogramma) een passend onderwijsaanbod te geven. Dit aanbod wordt steeds gedifferentieerder naarmate kinderen groep 8 naderen. Dit soort van 'goed onderwijs' zorgt voor zelfvertrouwen, essentieel bij de overgang naar het VO.

Hier is verschil te zien binnen de scholen. Zo zijn er scholen die na de streamkeuze differentiëren we in huiswerk. Stream 1: grote stukken leren enz. Verder krijgen leerlingen extra plustorens. Daarnaast zijn er leerlingen die naar de plusklas in Aagtekerke gaan. Dit is een plusklas van drie scholen. Daar wordt dus al voorgesorteerd op het VO. Dit zijn een aantal initiatieven. Er zijn ook scholen waar geen differentiatie is op de voorbereiding op het VO.

We hebben het nog niet helemaal 100% voor elkaar, maar proberen leerlingen wel in de leerkuil te laten lopen, omdat je dan echt aan het leren bent.

Voorals ouders van VWO/gymnasium leerlingen ervaren ondanks inspanningen nog steeds een brug in de overstap naar het VO.

Huiswerk

In sommige scholen wordt gebruik gemaakt van Acadin [Digitale leeromgeving scholen - Acadin](#). Het eenvoudige schoolwerk wordt voor de leerlingen huiswerk. Op school gaan de leerlingen dan aan de gang met Acadin (bijvoorbeeld tijdens Holmwoods) Het programma Acadin vinden ze vaak niet lastig, maar ze lopen vooral dan wel aan tegen het 'leren leren'. Dat is leerzaam.

Bij een andere scholen is er een project 'leren leren' opgezet. Dit start na de meivakantie. De leerlingen gaan een aantal lessen aan de slag met woordjes leren en grote teksten leren. Ze oefenen eerst op school en vervolgens thuis. Dit splitsen ze uit over de streams. De tweede helft van de les komen er ook praktische opdrachten: boeken kaften b.v. of smart games. Direct aan het begin van het schooljaar werken de leerlingen met een planner. Ze belonen het 'plannen'. Bijvoorbeeld: op donderdag een toets. Dan checken ze bijvoorbeeld op woensdag wie er tijd heeft gepland om te leren. Als die leerling kan aantonen dat het daadwerkelijk geleerd is, dan kan hij/zij een extra cijfer verdienen. Dit kan bijvoorbeeld ook een week na de toets. De leerlingen die dan voor het moment geleerd hebben, vallen door de mand.

Er zijn ook scholen die Blits ([Blits 1 Studievaardigheden | Delubas](#)), inzetten als voorbereiding op het VO. In groep 8 krijgen alle kinderen tweemaal per week maakwerk als huiswerk. Dat doen leerlingen vanaf de zomer tot de kerst. Dan zijn de voorlopige adviezen gegeven en de kinderen die naar stream 1 gaan krijgen dan de rest van het jaar verrijkingsopdrachten mee om die tweemaal per week thuis te maken.

Verder proberen leerkrachten de kinderen echt verantwoordelijk te maken voor hun eigen daden. Ze kunnen niet meer aankomen met: mijn moeder is het vergeten of zo 😊. Ze spreken hen aan op het nakomen van afspraken.

Warme overdracht

Er vindt een schriftelijke overdracht en een warme overdracht plaats richting het VO. Voor de leerlingen met hoogbegaafdheid dragen de leerkrachten een 'hulpplan' over.

Negatief puntje: leerlingen die op hoog niveau zitten met Engels, kunnen niet op dat hoge niveau verder. Zij moeten opnieuw klassikaal beginnen.

Het wordt als heel fijn ervaren dat op het gymnasium niveau er veel aandacht is voor 'leren leren'. Dit is echt een pluspunt dus.

Hoe kijken jullie aan tegen JeX

Leerkrachten vinden het jammer dat JeX misschien ten einde loopt. Ze pakken het 'leren leren' echt op in de plusklas op school. Dat komt door JeX.

Elementen van JeX zouden voor veel meer leerlingen interessant zijn. Zeker voor Gymnasten.

Integreer elementen van JeX in het PO. Dit voorkomt dat er zo weinig leerlingen maar aan mee mogen doen.

Een terugkoppeling van het VO naar het PO zou winst kunnen opleveren. Er is te weinig contact van het VO naar het PO.

4.1.1. Aanbevelingen leerkrachten groep 8:

- Organiseer dit soort gesprekken voor groep 8 leerkrachten vaker. Als groep 8 leerkrachten een mogelijkheid krijgen om samen te spreken over dit soort onderwerpen zou heel helpend zijn.
- Maak het delen van de JeX aanpak laagdrempeliger maken. Bijvoorbeeld Spaans online geven, zodat het mogelijk is om dit nu al te laten volgen door leerlingen. Stel daarbij leerkrachten of coaches aan voor het ondersteunen van het leerproces
- Door meer kennis uit te wisselen is de winst tweeledig: zowel voor het VO als het PO.
- Uitbreiding voor meer leerlingen zou mooi zijn. Leerlingen van stream 1 zouden makkelijk een dag(deel) kunnen missen in de week. Ze zijn eigenlijk de lesstof al door. Die tijd zou benut kunnen worden voor leerstof op VWO niveau en het ondersteunen daarvan.
- Hoe zit het met een brede brugklas? Ontwikkelingen lijken zich erop te richten dat streams later worden ingedeeld. Welke effecten gaan die geluiden krijgen op dit onderzoek?

4.2. Directeuren en intern begeleiders:

Begeleiding binnen het PO

Hoogbegaafde leerlingen krijgen in de klas te weinig aandacht, en mét aandacht soms nog niet de juiste zaken:

- In de klas werk je op drie verschillende niveaus, waarbij je soms wel individuele aanpassingen maakt. Deze individuele aanpassingen zijn met name gericht op moeilijk lerende leerlingen, iets waar we als scholen vanuit ons verleden best wel goed in zijn geworden.
- Het differentiëren gebeurt vaak vanuit de methodes, waarbij m.n. meer en moeilijker aanbod de sleutel is. Begeleiding voor juist het pluswerk/plusopdrachten blijkt er in de praktijk vaak bij in te schieten. En begeleiding die er is gaat dan vaak ook nog over de inhoud van het werk in plaats van over het metaniveau, gericht op leren leren, doorzetten, samenwerken, creatief denken, vragen stellen enz.
- Hoewel begeleiding binnen of buiten de klas door een extra persoon (leerkracht of onderwijsassistente) wel vaak geregeld is voor moeilijk lerende leerlingen, is die er niet/nauwelijks voor de hoogbegaafde leerling. Als dit al gebeurt, is dit vaak reactief – ofwel: doordat er problemen zijn ontstaan.

Laten we de expertise en organisatie binnen de basisschool verstevigen! Een directeur ziet enkele mogelijkheden:

- Organiseer zeker een plusklas op een basisschool. Dit vanwege het feit dat de groep hetzelfde aangesproken (op niveau, taalgebruik, begrip van zaken waar je tegenaan loopt enz.) en het feit dat leerlingen daar contact kunnen hebben met leerlingen van gelijk niveau. Dit zorgt erkenning, herkenning! Het ideaal dat een leerkracht deze leerlingen volledig zou moeten kunnen bedienen in de klas, acht ik utopisch.
- Zorg dat een plusklas niet is voorbehouden aan de bovenbouw, maar richt dit in vanaf de onderbouw, met een logische opbouw richting de bovenbouw in tijd/niveau/enz.
- Laat de plusklasleerkracht een beetje ambassadeur zijn voor de leerlingen richting de eigen leerkracht. De plusklasleerkracht kan behoeften en uitdagingen beter in beeld krijgen en met de eigen leerkracht meedenken hoe hierin in de klas aan tegemoet gekomen kan worden. Dit zorgt voor gemotiveerde en betrokken leerlingen die beter in hun vel zitten, voor ontspanning bij de leerkrachten, omdat ze niet alles zelf hoeven uit te vinden en organiseren en maakt de plusklasleerkracht ook van breder betekenis binnen de school.
- Laat leerkrachten, van met name de bovenbouw, in aanraking komen met het uitstroomplek voor de hoogbegaafde leerlingen. Waarom kijken we niet eens mee binnen het gymnasium? (Dit geldt overigens alle niveaus ...!)

Voorbereiding VO

Ook in dit interview is er diversiteit op de verschillende scholen te zien. Zo zijn er scholen die aandacht geven aan een onderdeel leren leren in de plusklas, omdat in de klas daar te weinig aandacht/tijd voor is. Leerlingen krijgen wel extra werk binnen de klas, maar niet echt de tijd om deze leerlingen extra aandacht daarbij te geven.

Het staat of valt met signaleren. Soms komen er nog kinderen bovendrijven in de bovenbouw, dat is best treffend. Hierdoor komt binnen scholen meer aandacht voor vroegtijdig signaleren.

Er wordt meer aandacht gegeven aan formatief toetsen binnen het basisonderwijs, zodat leerkrachten flexibel om kunnen gaan met de instructie.

Het viel ib-ers op (verwachte) VWO leerlingen in de Cito eindtoets lager scoorden. Het blijft een zoektocht naar wat effectief is. Men is met name aan het zoeken hoe je deze leerlingen nu echt binnen de klas kan ondersteunen. Vooral hoe geef je hen dan optimaal aandacht, waar haal je de tijd vandaan? De Cito eindtoets is wel weer een signaal.

Ook de overige Citotoetsen kunnen een signaalwaarde geven. D- en E-scores po Citotoetsen zijn alarmerend, wat Cito mooi ondersteunt met de kleuren oranje en rood. Voor leerlingen die hier terechtkomen wordt binnen de zorgroute in de school als vanzelf actie ondernomen. Deze alarmering zou er ook moeten zijn voor leerlingen die (bij wijze van spreken) voor een hoofdvak hoger dan een NW 4,5 scoren. Een standaard pakket aan maatregelen zou dan om de hoek moeten komen kijken: compacten en verrijken, uitdaging met projecten, plusklas, ... Dit rijtje moet dan eigenlijk wel wat langer ...!

De overgang naar het VO is groot. Vanaf dag één op het VO wordt verwacht dat ze zelfstandig aan de slag gaan. Is het aanbieden van extra aandacht binnen het PO dan wel het juiste? Ze worden in het VO in het diepe gegooid. Pamper leerlingen niet teveel, maar laat ze vooral ook vastlopen. Dit is een aanpak die vanuit JeX ook heel goed werkt.

Men vraagt zich af in hoeverre echt aanbod in de basisschool aangeboden wordt op stream 1 niveau? We zijn veel te methodegetrouw. We moeten daar echt veel meer mee, vanaf de kleuterklas al. Per school is het echt afstemmen wat nodig is in groep 8, dit kun je niet als een kant en klaar pakket neerleggen bij de scholen, omdat de uitstroomprofielen per school wisselend zijn. Daarnaast ligt wel de opdracht dat we in groep 8 leerlingen veel meer moeten aanspreken op hun niveau, we zijn dat moreel verplicht.

Een voorbeeld van aansluiten op het niveau is het experiment op een school waar men in 2021-2022 geëxperimenteerd heeft door een aantal leerlingen zelf een planning te laten maken. Als ze klaar waren gingen de leerlingen dan aan een werkstuk werken over een onderwerp waar ze echt mee aan de slag moesten. Daarna gaven ze een presentatie. Heel veel instructie hadden ze niet nodig. Nu wil de school een doorontwikkeling maken naar echte verdiepingsstof.

Een andere school gebruikt voor de voorbereiding op het VO Briljant ([Home - Briljant Onderwijs](#)) en de [Taxonomie van Bloom](#). Leerlingen stellen persoonlijke doelen op. Briljant is een online programma rond onderzoekend leren. Leerlingen werken daar elk half uur van de ochtend aan en de leerkracht is dan ook 2 x in de week beschikbaar voor begeleiding. In de bovenbouw zijn er combiklassen. Ze hebben lang zitten stoeien hoe ze de tijd voor begeleiding van plusleerlingen vrij krijgen. Probleem is echt neergelegd bij de leerkrachten. Vervolgens is er flow ontstaan om er wat mee te gaan doen. Er is een onderwijsassistente beschikbaar voor de rest van de klas op het moment dat de leerkrachten begeleiden. Dit gebeurt nu sinds de zomervakantie van 2022, dus het is nog te vroeg om te zeggen of het op inhoud aansluit bij wat nodig is voor het VO.

Overdracht

De overdracht van PO naar VO is niet altijd goed gegaan naar het gymnasium. Je kan nog zo'n warme overdracht doen, de mindset op het gymnasium is toch echt dat het opnieuw begint.

Als leerlingen echt superslim zijn dan kan je beter in Goes zijn. Lukt het daar niet dan kunnen ze afzakken naar het VWO.

Op de locatie Middelburg, Tholen en Krabbendijke krijgen de leerlingen niet voldoende ondersteuning. De lat ligt in Goes veel hoger. De docenten in Goes denken zelf ook anders (kinderen worden daar wel meer aan hun lot over gelaten).

Het valt op dat leerlingen die naar de Wereldwijzer gaan vervolgens 'gewoon' uitstromen naar het VWO.

Op de locatie Krabbendijke loopt nu een project Appelstraat. Dit is een proefproject: Hoe groei je door naar excellent? Leerlingen krijgen daar herkansingen om op niveau uit te komen. Dit wordt door directeuren ervaren als toch weer teveel gepamper. De leerling krijgt alleen te horen 'je bent in ontwikkeling'. Sluit daarmee niet aan bij de aanpak van Goes. De aanpak van Appelstraat zou veel meer van JeX in zich moeten hebben.

Opvang in het VO

Puntensysteem in Goes. Men vraagt zich af of dat helpend is of te prestatiegericht. De minpunten torsen leerlingen echt met zich mee, terwijl ze dan wel vooruit gaan.

Stap af van de druk op de cijfers.

Excelleren wordt op de andere locaties van het Calvin College ook gezien in fun-activiteiten, dat gaat niet over excelleren.

Het valt dat op CSG Prins Maurits weinig kennis is van hoogbegaafdheid.

Terugkoppeling/monitor

Leerlingen gaan pas echt vastlopen in 3 VWO. De knip vanuit de overstap naar de locatie Goes en het niveau vanaf de derde is wat veel leerlingen als lastig ervaren. Dit is een opdracht voor het VO. Hier kunnen we vanuit het PO de leerlingen nog niet op voorbereiden.

Het is een nieuw inzicht om als MT-ers of IB-ers af en toe eens terug te kijken naar de leerlingen bij een overdrachtsgesprek. Hoe doen leerlingen van hun scholen het op het VO? Een enkele ib-er vraagt wel naar een terugkoppeling. Er is afstroom te ontdekken. Men hoort soms heftige verhalen.

Ervaringen JeX

Laten we erkennen dat deze leerlingen buiten de bandbreedte liggen van de doelgroep van de basisschool (nl. het gemiddelde kind, IQ 80-120) en ook niet schromen om externe expertise in te schakelen. Ik denk dat veel scholen heel hard werken, met alle goede bedoelingen, maar dan toch niet kunnen bieden wat hoogbegaafde leerlingen echt nodig hebben als het gaat om aanbod, begeleiding en organisatie. Wellicht dat het verwoorden binnen de school en ook naar buiten toe (naar ouders!) juist wel enige ontspanning kan geven. Externe hulp komt dan niet pas om de hoek kijken bij problemen, maar kan vroegtijdig worden geraadpleegd. Als (zeker een kleine) basisschool kun je nu eenmaal niet alles in huis hebben. Hier kan een voortzetting van JeX goed voor zijn. Daarnaast is het mooi dat arrangementen voor HB-ers mogelijk zijn en dat daarvoor ook AB-ers beschikbaar zijn!

De groep leerlingen die in aanmerking zijn gekomen voor JeX heeft het echt geholpen. Het ontmoeten van ontwikkelingsgelijken is enorm waardevol. Het voorkomt ook wellicht dat leerlingen uitstromen naar het voltijds HB-onderwijs.

Meerdere leerlingen zijn positief. Voorbeeld: Meisje met veel dromerenergie. Kwam niet tot werken. JeX is ontzettend helpend geweest om te leren dat uitstellen niet werkt en dat er veel op hun bordje komt. Er is ook een leerling vroegtijdig gestopt (kind en ouders wilden de leerkuil niet in). In het onderwijs haken leerlingen af, omdat het 'niet leuk' meer is. Ouders zijn erg gefocust op hun kind. De begeleiding binnen JeX is stevig, dat vinden niet alle leerlingen en ouders prettig. De directies en ib-ers denken dat ouders het plusklassebeuren vooral als iets leuk zien.

Voor leerkrachten is het fijn om iets uit handen te kunnen geven.

Het aanboren en ondersteunen van de executieve functies zou voor alle kinderen goed zijn. Daar kunnen we alle leerkrachten in gaan versterken. Het is lastig dat het aanbod van JeX niet voor alle leerlingen beschikbaar is.

De vraag leeft wat hebben basisscholen zelf gehad hebben aan JeX. De inhoud van JeX hadden leerkrachten/basisscholen zelf moeten ontvangen na de opgedane ervaringen. Er ontstaat door de pilot bewustwording op de scholen.

De samenwerking rondom de leerling vanuit JeX met de school wordt gemist.

Bij JeX mogen slechts bepaalde kinderen komen. Het is vooral voor de hele ingewikkelde leerlingen.

Het is echt goed dat een VO school ook al weet wat eraan gaat komen. Dat is super waardevol.

Het zelfverantwoordelijk zijn voor je ontwikkeling binnen JeX is knap opgezet.

4.2.1. Aanbevelingen directeuren en intern begeleiders

- Stop met pampieren in het basisonderwijs
- Laten we echt de rol van ouders hierin steviger maken.
 - Zorg dat ouders van HB-leerlingen kennis hebben/krijgen van HB, van de mooie kanten en de problematieken rondom HB, zodat ze zaken kunnen plaatsen en gericht kunnen helpen/hulp kunnen zoeken. Een folder, een website, een bijeenkomst met een expert ... er zijn allerlei mogelijkheden.
 - Laten we ouders zien als waardevolle partner in goed onderwijs en goede zorg voor hun HB-kind. Nog te vaak worden ze gezien als concurrent, als zeurderig, ...
- Overdracht van PO en VO en andersom kan beter: gemeenschappelijke taal en zorgbehoefte formuleren
- Goes: Puntensysteem en pedagogische visie hoe ziet men dat?
- JeX heeft voor een aantal leerlingen een antwoord gegeven. Met name op gedragsniveau en het ontmoeten van ontwikkelingsgelijken. Dit was een mooi proefproject. Het had wel een flink prijskaartje.
- De locaties van het Calvijn College zullen veel meer aanspraak moeten doen op het VWO niveau. Er stromen teveel leerlingen af naar de HAVO of de overstap naar Goes is te fors.
- Winstpunt is dat we door de pilot een goed gesprek hebben over het VO
- Wat hebben gymnasium leerlingen echt nodig vanuit JeX, is het nodig om voor die leerlingen de voorziening in stand te houden?
- Kunnen we de opzet van JeX lokaal organiseren op de verschillende locaties? Toegankelijk voor meer leerlingen en ook lerend voor de andere locaties van het VO?
- Dit is niet de enige oplossing: wij hebben ook als scholen echt een opdracht

- Financieel: ouders mogen nooit hiervoor moeten bijdragen.
- JeX stopt is te kort door de bocht, het heeft veel opgeleverd. We zullen dus moeten kijken wat we als scholen kunnen leren van de inzichten van JeX. Wat kunnen we zelf en waarvoor hebben we een voorziening als JeX nodig? Het idee van JeX uitbreiden zodat de stream 1 een dagdeel in de week naar de locaties gaat zou kansrijk kunnen zijn. Als er een goed voorstel komt vanuit het directienetwerk Berseba, dan zijn scholen bereid om daarover na te denken

Aanvullend bij deze laatste aanbeveling:

1. JeX blijft nodig zolang het op scholen niet gesmeerd loopt.
Deze inzichten zouden veel meer de scholen ingebracht moeten worden. Dit geldt ook voor het VO. Mensen snappen het soms zelf ook niet, dus krijg je dat dan wel overgedragen? Het is een grote opdracht. We hebben lang naar de onderkant gekeken. Hoe het te realiseren is dan vaak een vraag van de leerkrachten, op regio niveau zou best een optie zijn (bijvoorbeeld in samenwerking met Prins Maurits of Calvijn)
2. JeX als voorziening voor arrangementen moet door blijven gaan.
JeX moet op de een of andere manier door blijven gaan, er zal anders moeten worden geselecteerd zodat de kinderen die het echt nodig hebben er voor in aanmerking komen. Bij sommige leerlingen kan je al voorspellen dat het mis zal gaan. Arrangementsaanbod, dus niet voor leerlingen die het wel gaan redden, daar zou meer een aanbod binnen de scholen of zoiets als de middagen op het Mauritscollege aan bij kunnen dragen als voorbereiding
3. De samenwerking met JeX zorgt dat het een gesprek blijft op de scholen en dat zorgt dat er meer een doorgaande lijn komt.
4. Overdracht leerlingen JeX
Kinderen die niet naar het Calvijn in Goes gaan. Wat wordt er dan met de inzichten gedaan vanuit JeX? Hoe is de overdracht vanuit JeX naar andere locaties of zelfs andere VO scholen en wat doen de scholen dan met die informatie?
5. Op welk bord moet JeX bij voortgang gaan liggen: PO of VO?

Afsluitend een reactie van een directeur:

Wat bemoedigend is het om te zien dat zowel PO als VO echt het goede zoekt en wil zoeken voor deze categorie leerlingen. Er is aandacht voor, problemen worden signaleerd, onderkend, geanalyseerd. Er worden zaken uitgetoet, waar feedback op wordt gevraagd, mensen specialiseren zich op dit gebied enz. enz. We zijn hiermee op een goede weg voor deze zorgleerlingen – want dat zijn ze.

4.3. Talentcoaches

Hoe bereiden jullie VWO/Gymnasium leerlingen voor op de overgang naar het VO?

Dit is wisselend per school. Bij sommigen is er weinig zicht op en weinig aandacht voor. Wel geeft elke school huiswerk. Er wordt aangegeven dat er geprobeerd wordt meer aandacht te geven aan leren leren en men wil leerlingen in de leerkuil zien te krijgen.

Scholen die er bewuster mee bezig zijn geven het volgende aandacht:

- Leren leren
- Plannen
- Geen huiswerkrooster meer in groep 8. Het wordt meer hun eigen verantwoordelijkheid. Ze moeten het zelf inplannen. Het leren werken met een planner of agenda wordt wisselend gedaan.
- Samenvatten/mindmappen

Vanuit de plusklas worden er dingen meegenomen, maar dan is het wel gescheiden en de leerkracht binnen de klas zouden meer kennis mogen hebben, zodat de kloof tussen plusklas en de groep minder wordt.

Hoe ervaren jullie de opvang van deze doelgroep leerlingen in het VO?

De vraag leeft of er aandacht is voor leren leren in de brugklassen van de verschillende locaties.

De kinderen in het VO lopen vast omdat het teveel wordt. Een dag missen, inhalen, huiswerk vergeten/niet maken is gelijk een stukje achterop raken.

Zijn er onderscheidende aandachtspunten voor hoogbegaafde leerlingen bij de overgang naar het VO?

Het VWO of gymnasium sluit niet altijd aan bij alle leerlingen. Het zou mooi zijn als ook een vak-VWO of vak-Gymnasium zou zijn.

Welke ervaringen hebben jullie met JeX en hoe zien jullie de rol van JeX rond de overgang van PO en VO?

Er zijn goede ervaringen met JeX. Men is positief over het concept van JeX. Het draagt bij aan de overgang voor de leerlingen.

Net als in het PO dat teams moeten nadenken over HB zou dat ook het geval moeten zijn in het VO. Dit is nog niet op elke VO (locatie) het geval.

De communicatie met JeX en het PO kan veel beter. Talentcoaches willen info vanuit JeX, inhoudelijk, maar ook over de leerlingen.

De talentcoaches zijn benieuwd naar de resultaten en wat zij er aan hebben voor het basisonderwijs.

4.3.1. Aanbevelingen Talentcoaches:

- Wat heeft JeX ons opgeleverd? Deel inzichten met ons als talentcoaches.
- Deel de inzichten van JeX op de scholen en steek geld in de scholen om dit eigen te maken
- De opbrengsten m.b.t. de zeven eigenschappen van Covey: het zou mooi zijn als dat ook online beschikbaar komt bijv. als filmpjes waarbij leerkrachten het ook in alle groepen zeven en acht in kunnen zetten. Als je met plannen en leren (huiswerk) leren bezig bent is dit een mooie aanvulling.
- Als JeX doorgaat: dan niet alleen voor dubbel gelabelde kinderen. Basisscholen moeten kinderen aanleveren met een specifieke zorgvraag. Zij zien hoe het met het kind gaat en wat het nodig heeft.
- Regionale school/voorziening voor hb+christelijke identiteit is een vraag die blijft, niet alleen voor de 7/8 leerlingen
- Er zijn verschillende meningen onder de talentcoaches over het al dan niet doorgaan van JeX. Reden om te stoppen zou kunnen zijn: Naar verhouding te "duur" en niet persé noodzakelijk. Leerzaam is het zeker wel.

5. Betrokkenen JeX

5.1. Projectleider JeX en toekomstig zorg coördinator

De projectleider krijgt veel reacties vanuit de workshops die ze in de afgelopen periode heeft gegeven. De teneur is daarin dat JeX moet doorgaan, maar dat het voor veel meer leerlingen toegankelijk gemaakt zou moeten worden.

De selectieprocedure is de meest lastige in de organisatie van JeX. Als JeX doorgaat dan zou je de huidige vorm moeten ombouwen. Je zou het aan kunnen bieden als zorgarrangement: 'overstap naar het VO'. Dan heb je het financieel dichtgetimmerd en voelen scholen zich meer verplicht om erbij betrokken te zijn.

Moet je dan echt naar een bewezen HB test? Wat worden criteria? We moeten af van het idee dat HB leerlingen alleen op het VWO zitten en dat alleen de HB leerling extra ondersteuning nodig heeft. Ook de begaafde leerling kan vastlopen. In elk geval voor de dubbel bijzondere leerlingen en de leerlingen die een extreem hoog IQ hebben zou JeX toegankelijk moeten kunnen blijven.

Docenten in het VO gymnasium moeten veel meer kennis hebben van HB. Er wordt nog teveel uitgegaan van veronderstelde kennis en kunde. Docenten willen echt wel, maar zijn ook zoekend naar hoe dat dan te doen (IG-ers gaan workshops geven over EF in de klassen zelf en aansluiten bij mentormiddagen).

Mentoraat: Door Studielift kan een deel geïntegreerd worden bij het bestaande aanbod (breindidactiek en EF). Het valt of staat met de docent die het doet (zie ook info in het interview met de leerling ondersteuner).

Momenteel draaien er groepen 'leren leren'. Die groepen lopen razendsnel vol. Niet alleen in brugklassen, ook vanuit VWO 4 zijn er veel aanmeldingen.

In de eerste jaren van het VO is er nu minder huiswerk en meer begeleiding op het maken van huiswerk.

Wat huiswerk betreft geeft de projectleider aan dat differentiëren van jongs af aan belangrijk is. Dit verdient een kind gewoon. Je zal als school heel goed beleid moeten hebben op een gedifferentieerde aanpak. We bereiden kinderen voor op een manier die hen recht doet. Ouders zal je hierin ook echt moeten meenemen: huiswerkbegeleiding is ook een rol van de ouders. Er mag inzet verwacht worden van ouders.

De projectleider ziet ook kansen op de hogeschool liggen. Er komt een omslag op gang die zelfs doorgaat naar de hogeschool (daarover zijn contacten tussen de projectleider en de manager VO van Driestar Educatief). Zo heeft de projectleider een workshop over JeX kunnen geven op de hogeschool. EF is echter minimaal een onderdeel in het curriculum van de PABO, net als HB. Het gaat om een curriculum omslag op de PABO.

Naast de basisaanpak is er veel meer nodig. HB hoort in Goes nu bij de zorg coördinator. Dat is al een enorme vooruitgang. Hoogbegaafdheid moet op het Calvijn College beter op de rit. Niet alleen in de onderbouw. Tijdens de voorlichtingsavond JeX is daarom ook de teamleider bovenbouw uitgenodigd. Er wordt waarde gehecht aan de inbreng van de JeX collega's op het Calvijncollege. De Projectleider HB aanwezig in de zorg is uniek.

De projectleider vraagt zich af hoe verantwoordelijk leerkrachten van groep 8 zich daadwerkelijk voelen voor de overgang richting het VO.

Er zijn een aantal meiden gestopt met JeX. Meisjes vinden het wellicht spannender om hun hoofd boven het maaiveld uit te steken. Zou dat de oorzaak kunnen zijn? Onderzoeken als de masterstudie 'Waar zijn de meisjes' en onlangs het onderzoek naar het van welbevinden meisjes (<https://nos.nl/artikel/2444516-meisjes-in-nederland-zijn-minder-gelukkig-dan-vijf-jaar-geleden>) zijn interessant. Spelen inzichten uit deze onderzoeken hier ook een rol? Er wordt naast robotica nu ook gekeken naar andersoortige projecten (horeca bijv.)

Doel van JeX is knelpunten in beeld brengen.

De opzet van Talent en Toolbox staat nu, maar het zou super zijn als we dat voor veel meer leerlingen toegankelijk kunnen maken. Daarnaast zoekt men kansen in het benutten van lijntjes die er liggen (bijvoorbeeld de keukens van pro).

Voor wie is Talent en Toolbox? Voor iedereen die een stuk psycho-educatie nodig heeft specifiek voor hoogbegaafde leerlingen, het leren omgaan met het anders functioneren, het omgaan met gelijkgestemden, aansluiten bij andere interesses en inspelen op de eigen humor. Het ontdekken dat er ook anderen die zijn die iets goed kunnen en dat is dan opeens helemaal leuk. Competitie is ook een ding. Leren samenwerken vinden ze ook vaak moeilijk.

Voor de begeleiding binnen JeX zijn specifieke vaardigheden nodig. Het continu spiegelen is een vaardigheid die de docenten heel goed moeten kunnen. Daarnaast laten docenten zien dat er zaken ook bij hen zelf gebeuren. Zelfreflectie staat dus centraal. De aanpak van Talent en Toolbox vraagt dus wat van de personen die dit aanbieden. Wie kan dit?

Jongens komen qua zorg wel aardig in beeld in het onderwijs, meisjes zijn best een zorgpunt. Als iedereen op het PO je zag als vervelend, ga je je ook zo gedragen. Het VO kan in dat opzicht als een schone lei fungeren. Op school zou voor zorgleerlingen moeten gelden: misschien ben je wel bijzonder, maar je wordt niet buitengesloten.

Leerkrachten van groep 8 moeten leerlingen voorbereiden op afscheid nemen en het opnieuw hechten. Waar ga jij naartoe en wat heb jij dan nodig? Dus coachen en zelfsturing bevorderen. Leerlingen zijn best leerkrachtafhankelijk.

Warme overdracht is heel belangrijk. De groep die nooit in beeld is geweest kan keihard onderuit gaan. Dat betekent dus weer veel voor het mentoraat.

Veel van de leerlingen in VWO en gymnasium hebben eigenlijk nooit iets hoeven doen. Als je dan ervaart: help ik kan dit helemaal niet kan dat van alles oproepen bij leerlingen.

Als de cognitie niet het probleem is, dan is overstappen een zwaktebod. Wat gaat er gebeuren als overstappen (afstroom) geen optie meer is. Wat gaan we dan doen?

Op dit moment lijken er geen thuiszitters te zijn met HB binnen het Calvijn College (de projectleider kijkt dit nog na).

5.1.1. Aanbevelingen Projectleider:

- Ga voor JeX in de arrangementsvorm (PO en VO):
- Je houdt zicht op de leerlingen

- Financieel
- Betrokkenheid van de leerlingen en de leerkracht
- VO leerling voor JeX kan aangemeld worden vanuit de BGT (begeleidings Team): teamleider, zorg coördinator en iemand van de integratiegroep. Mentor doet aanvraag, want die is verantwoordelijk voor de leerling
- Differentieer in huiswerk. Maak daar beleid op en neem ouders daarin mee. Je bereidt kinderen die naar het VWO/gymnasium gaan voor op een manier die hen recht doet.
- Ga (verder) in gesprek met de hogeschool rond het curriculum voor PO en VO op het gebied van hoogbegaafdheid en executieve functies
- Leerkrachten van groep 8 moeten leerlingen voorbereiden op afscheid nemen en het opnieuw hechten. Waar ga jij naartoe en wat heb jij dan nodig? Dus coachen en zelfsturing bevorderen. Leerlingen zijn best leerkrachtafhankelijk.
- Talent en Toolbox zou je kunnen uitbreiden voor meer leerlingen. Het is wel belangrijk dat er dan bekwame coaches voor beschikbaar zijn/komen.

5.2. Docenten/coaches JeX

Op drie niveaus wordt op het Calvin College te Goes ondersteuning geboden in het leren-leren:

- JeX
- Leren-leren
- Individuele leerlingen coachen

Het is belangrijk dat je weet wat je doet als school. Deze manier van coachen op deze manier is een vak apart. Deze vaardigheden heeft niet elke leerkracht/docent in zich.

Binnen JeX hebben de docenten allen hun eigen kwaliteiten die weer naadloos op elkaar inspelen. Het zijn ook de vertrouwde gezichten binnen JeX bij wie de leerlingen zich veilig voelen.

Positieve benadering is heel belangrijk. Bijvoorbeeld bij de kernkwaliteiten (niet wat ben je rommelig, maar wat ben je creatief!).

Covey moet je niet één keer aanbieden, maar vraagt continue herhaling en verbinding met de dagelijkse praktijk.

Binnen het PO is het belangrijk dat leerkrachten ook de kernkwaliteiten ([onderzoek kernkwaliteiten](#)) en Covey ([De zeven gewoonten van Stephen Covey - CPS.nl](#)) doorleven.

Als je elementen kan integreren in de scholen, dan is er deels iets opgelost. JeX blijft zeker nodig, omdat niet alle leerkrachten dit in zich hebben (vind zo'n schaap met de 5 poten maar eens).

Op leerling niveau blijft JeX nodig, omdat er altijd leerlingen blijven die ondersteuning nodig hebben in het omgaan met hun begaafdheid.

JeX zorgt voor een natuurlijke manier van overstappen naar het VO. Leerlingen raken hierdoor al vertrouwd met het VO. Dit verdienen eigenlijk alle kinderen. Hier liggen veel kansen voor, maar geen mogelijkheden. Het VO zit in beton gegoten (even zwart-wit gezegd door de JeX docenten). In het PO staat men veel meer open voor overleg en meekijken met het VO. Onafhankelijk van het niveau zou talent en toolbox heel goed kunnen zijn voor leerlingen.

Peergroep is echt een ander geheel binnen JeX. Binnen het PO hebben ze die peergroep slechts zeer beperkt, daarom is het heerlijk om dat binnen JeX te vinden. Voor VO leerlingen is dat alweer anders, omdat ze binnen een VWO/gymnasium elkaar ontmoeten. Daarom hebben klas 2 leerlingen 1 x in de 4 weken een terugkomblok

De eerste klassers doen nu mee, blijft interessant of ze voldoende gehad zouden hebben als ze alleen groep 7/8 JeX gedaan zouden hebben. Daarvoor zou de pilot langer moeten hebben gedraaid. Eén ochtend in de week is niet voldoende om je EF op te bouwen. Brugklas groep is nu vooral bezig om al het geleerde vanuit groep 7 en 8 in de praktijk te gaan brengen en daar dan bewust in de situatie op het VO op te gaan reflecteren. Het wordt relevanter om dan juist in JeX te zitten.

Groep 7 doet dit cursusjaar niet meer mee, vanwege de subsidie die afloopt.

Voor dubbel gelabelde leerlingen is er elke dag een dagopstart vanuit de IG (is iets anders dan JeX). De JeX-ers lijken in de IG minder zorg nodig te hebben.

De afgelopen pilotjaren zijn interessant genoeg om te gaan analyseren welke leerlingen er baat bij hebben gehad: met name de leerlingen die geen passend aanbod hebben gehad op de basisschool. Dit zijn de leerlingen met:

- Internaliserend gedrag
- Externaliserend gedrag
- Dubbel bijzondere leerlingen

De vraag die verder nog loopt is hoe het komt dat er een aantal meisjes zijn afgehaakt.

Een leerling enquête zou ingezet kunnen worden in de analyse fase naar de effecten van JeX (is eigenlijk nog best vroeg om effect te meten): er is informatie beschikbaar vanaf de tweede klas. Van de eerste pilotgroep zijn geen gegevens.

Het zou mooi zijn als je het aanbod van JeX kan borgen in een arrangement. Leerlingen komen dan wellicht vanuit de orthopedagoog/ZAT, het zou fijn zijn als men hier meer alert op is. Risico is dat er scholen zijn die nooit arrangementen aanvragen (komt dat door papierwerk of staat HB niet op het netvlies?). Het staat of valt dan toch weer met de intern begeleider en de talentcoach.

Daarnaast is het interessant om na te denken over een 10-14 project waarbij je meer leerlingen meeneemt in de overgang van PO naar VO.

Inmiddels zijn er lagen aangebracht in JeX:

- Covey start
- Covey verdieping (samen met kernkwaliteiten)
- Covey reflectie (vooral VO 1 en 2)

Verslaglegging wordt gedaan via de logboeken. Die hebben de docenten zelf ontworpen. Nu wordt er heel veel beschreven, dat zou bij een vaste voorziening minder moeten worden. We zijn nu wel een hele dure voorziening.

5.2.1 Aanbevelingen Docenten/coaches JeX:

- Ga niet bezuinigen op de personeelsleden van JeX (dus geen OA-er), dit vraagt echt vaardigheden op het gebied van coaching en kennis van HB en stoornissen
- JeX is geen kunstje, het gaat om het geheel van de geïntegreerde aanpak. Stel dat je Covey in de basisschool gaat brengen, dan zal de docent dit dus ook moeten kunnen integreren in de dagelijkse praktijk.
- Vraag de projectleider om de leerlingen in beeld te brengen van de afgelopen jaren (ook de leerlingen die inmiddels zijn afgehaakt, maar inmiddels wel in de vervolklassen zitten). Breng daarvan het volgende in kaart:
 - Welbevinden (vragen aan ouders en leerlingen zelf)
 - Cognitieve ontwikkeling
 - Vaardigheden die je inzet
- De docenten van JeX geven aan dat op basis van een subsidie beslissingen worden genomen, terwijl het eigenlijk nog echt te vroeg is om objectief resultaten te meten. De deadline is echt veel te vroeg, want je kan pas eigenlijk vanaf VWO 3 peilen wat de effecten zijn.

6. Informatie van andere VO scholen:

In dit hoofdstuk staat informatie van een aantal andere VO scholen. Dit is een informatief deel om inzicht te geven in mogelijkheden in andere scholen. Daarnaast ook een onderzoek wat gedaan is op een school rond de executieve functies.

6.1. CSG Prins Maurits

Informatie Masterclass

website csgpm.masterclass:

Twaalf weken rond onderzoekend leren. Aanmelden gaat via de website.

De Masterclass start steeds om 14.00 uur en is rond 16.00 uur afgelopen.

Gebarentaal en geluidsoverlast

Elk jaar krijgt de masterclass een ander thema. Vorig jaar draaide het bijvoorbeeld om uitvinders en geluid. Eerst verkennen ze met z'n allen het thema. Daarna werkt men samen met een groepje leeftijdsgenoten een eigen probleem uit. Zo onderzocht een groepje de geluidsoverlast van een skatebaan in de buurt. Anderen bedachten juist een gebarentaal voor nieuwe woorden. Zulke slimme oplossingen bedenk je niet zomaar.

Nieuwe dingen leren

Tien vrijdagmiddagen krijgen de leerlinge twee uur de tijd om hun tanden in een probleem te zetten en het van alle kanten te bekijken. Ondertussen leren ze allemaal nieuwe dingen: zoals aantekeningen maken, zoeken op internet en oplossingen presenteren.

Dit doen de kinderen onder begeleiding van de beste vwo-leerlingen van deschool. Zij volgen - als extra uitdaging - het programma Xplore ([CSG Prins Maurits | VWO \(csgpm.nl\)](http://CSG Prins Maurits | VWO (csgpm.nl))). Zij maken en geven de lessen die de leerlingen in de masterclass krijgen en ze begeleiden de groepjes. Dit doen ze onder toezicht van docenten.

Op CSG Prins Maurits kan men kiezen voor het Technasium

Op het Technasium volg men naast de reguliere vakken, het vak Onderzoek & Ontwerpen (O&O). Bij O&O werken de leerlingen in groepjes aan levensechte, bètatechnische projecten. Elk O&O-project heeft een opdrachtgever: een bedrijf dat de leerlingen van het Technasium vraagt om een creatieve en innovatieve oplossing voor een probleem. Bij de start van een project breng men vaak een bezoek aan het bedrijf of komt de opdrachtgever langs om erover te vertellen. Aan het eind presenteren de leerlingen de resultaten aan de opdrachtgever.

Denken en doen

Het Technasium is gericht op denken en doen. Men werkt in een team aan echte, actuele opdrachten die tot concrete resultaten leiden. Dat vraagt om activerend onderwijs, gericht op het ontwikkelen van kennis én competenties. Zo leren de leerlingen de kennis die ze in andere (exacte) vakken opdoen, direct te gebruiken. Het onderwijsprogramma van het Technasium spreekt verstand, creativiteit, nieuwsgierigheid en doorzettingsvermogen aan. De leerling leert samenwerken, organiseren, communiceren én duurzaam denken en handelen. Belangrijke vaardigheden in een veranderende wereld vol technologie.

Een 10 voor samenwerking

Zoals bij elk vak krijgen de leerlingen bij O&O gewoon cijfers die meetellen. Maar de leerling krijgt niet alleen een beoordeling voor het resultaat. Persoonlijke inzet en (competentie) ontwikkeling tellen ook mee.

Voorbeelden van problemen die leerlingen bij het Technasium oplossen:

- *Je bent architect en met je team krijg je de opdracht om een 3D-ontwerp van een Tiny House te maken dat 'off grid' kan functioneren.*
- *De brandweer vraagt je als werktuigbouwkundige om een ontwerp voor een blusrobot die ingezet kan worden bij branden in complexe, industriële panden.*
- *Van een bank krijg je als applicatieontwikkelaar de opdracht een app te ontwikkelen die jongeren leert bewuster met geld om te gaan.*
- *Als gebiedsontwikkelaar bij de gemeente krijg je de opdracht om een onderzoek te doen dat leidt tot een ontwerpplan voor een klimaatbestendige wijk.*

6.2. Liemers College Locatie Heerenmäten te Zevenaar

Het Liemers College heeft verschillende locaties. Op locatie Heerenmäten kun je naar de **havo** en het **vwo** (atheneum en gymnasium). Het leuke van Heerenmäten is dat je naast de reguliere vakken ook op verschillende gebieden kunt verdiepen. Zo heeft de locatie bijvoorbeeld een Topklas en een theaterklas.

Samenstelling

Voorheen was Heerenmäten alleen een locatie voor bovenbouwleerlingen. Maar sinds aan aantal jaren zit ook de onderbouw op Heerenmäten. Ook komen er na het derde leerjaar leerlingen van Didam naar Heerenmäten om daar hun vwo af te maken.

Topklas

De Topklas is een VWO+ programma in de onderbouw waarin vrijwel alle vakken verdieping in hun lesprogramma aanbieden. Dit kan zijn in de vorm van andere lesstof, andere opdrachten, meer zelfstandigheid of een grotere keuzevrijheid. In de Topklas start de leerling met alle vakken op Topklas-niveau. Als blijkt dat de leerling sommige vakken toch beter op vwo-niveau kan volgen, kun de leerling tussentijds stoppen met het Topklas-programma voor een vak. Dit is altijd in overleg met de leerling, ouders en de docent.

Na het 3e jaar sluit de leerling de Topklas af met een presentatie. Voor de inzet in de Topklas ontvang de leerling een geldig certificaat van deelname. In de bovenbouw kun men vervolgens het verdiepende 'challenge programma' volgen, met onder meer cursussen aan de universiteit.

Aanmelden voor de Topklas kan volgens onderstaande criteria:

6. Een IQ van 125+ hebt en/of
7. een verwachte Cito-score van 545 of meer hebt en/of
8. een onverdeeld VWO-advies van de basisschooldocent hebt.

Als men de Topklas doet, worden bepaalde vwo-opdrachten vervangen worden door een Topklas-onderdeel. En dat kan dan voor elk vak weer anders zijn. De Topklas is dus niet meer werk dan het VWO.

6.3. Ichthus College te Veenendaal

6.3.1. Tafelgesprek op het symposium PO-VO met Ichthus College Veenendaal

Plusleerlingen (niet specifiek hoogbegaafd) van de groepen 7-8 gaan naar bij hen naar het VO voor het oefenen van de EF. Er is geen beperking aan het aantal deelnemers en men hoeft ook niet ingeschreven te zijn bij het Ichthus College.

Inmiddels heeft men zes projecten in twee jaar gedaan. Een project is vier middagen

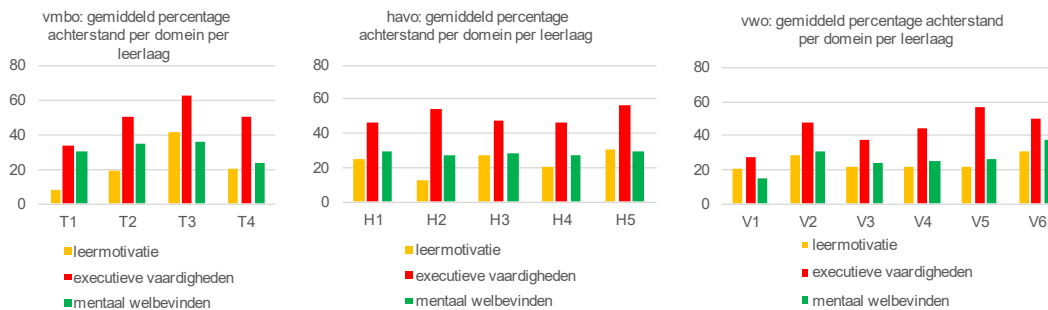
Voorwaarde is dat leerkrachten ook deelnemen aan het project, zodat ze de kennis mee de school innemen. Het is nodig dat er meer bewustwording komt bij leerkrachten in het basisonderwijs. Ouders melden daarom niet aan, dat doet de basisschool.

6.3.2. Executieve functies

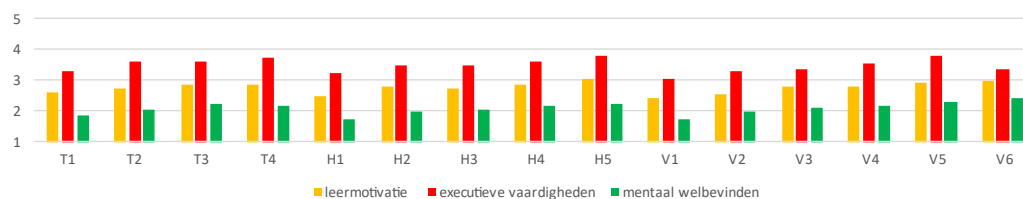
De inzichten uit een onderzoek (zie bijlagen) op het Ichthus College bevestigen dat het ondersteunen van de EF aandacht vraagt:

Gemiddeld percentage achterstand per domein per leerlaag (mentoren enquête)

Gemiddelde score achterstand per domein per leerlaag (leerling enquête)

22-08-2022

KOERSVAST & GRENVERLEGGEND

9

Er wordt gewerkt aan een doorgaande lijn. Daardoor krijgen de EF in het VO ook binnen het mentoraat nu een plek. Ouders zijn daarover geïnformeerd op een ouderavond. De bekostiging vindt plaats vanuit de NPO gelden. EF krijgt aandacht in alle niveaus en in elke jaarlaag.

6.3.3. Begeleiding op het Ichthus College te Veenendaal

De brugklas

In de brugklas starten alle vwo-leerlingen met het reguliere atheneumprogramma.

Heb leerlingen meer uitdaging nodig, dan is er de mogelijkheid voor deelname aan de [masterclass](#). In de masterclass besteden ze elke week drie lesuren aan uitdagende onderwerpen die in het reguliere programma niet aan de orde komen. In ruil daarvoor krijgt de leerling in totaal drie uur minder les, verdeeld over de vakken Frans, Nederlands, wiskunde en aardrijkskunde, zodat de lestijd hetzelfde is als in een reguliere atheneum klas.

Voor deze masterclass geldt een selectieprocedure. Aanmelding voor de masterclass kan alleen via de juf of meester van groep 8 en daarnaast onderzoekt het Ichthus College of de leerling voldoende capaciteiten hebt en gemotiveerd bent om het programma van de masterclass te volgen.

Na de brugklas zijn er voor vwo 2-3 drie keuzemogelijkheden:

- Atheneum 2-3
De leerling volgt het reguliere atheneumprogramma.
- Atheneum-bèta 2-3
De leerling volgt het reguliere atheneumprogramma in \pm drie lesuren minder. In plaats daarvan besteden ze drie lesuren per week aan bèta-modules waarin uitdagende onderwerpen op bèta-gebied aan de orde komen.
- Gymnasium 2-3
De leerling volgt het reguliere atheneumprogramma in \pm drie lesuren minder. In plaats daarvan besteden we in klas 2 vier lesuren per week aan de klassieke talen (Latijn 2 uur / Grieks 2 uur) en in klas 3 zes uren per week (Latijn 3 uur / Grieks 3 uur).

Doorstroom voor leerlingen uit de masterclass:

Masterclass 2-3 (combinatie van bèta en gymnasium)

De leerling volgt het reguliere atheneumprogramma in \pm vier lesuren minder. In plaats daarvan besteden ze drie lesuren per week aan bèta-modules waarin uitdagende onderwerpen op bèta-gebied aan de orde komen. Verder besteden ze in klas 2 vier lesuren per week aan de klassieke talen (Latijn 2 uur / Grieks 2 uur) en in klas 3 vijf lesuren per week (Latijn 2 of 3 uur / Grieks 2 of 3 uur).

Na vwo 3 maak de leerlingen de vakken- en profielkeuze. Ook in de bovenbouw biedt de school extra uitdaging aan leerlingen die dat nodig hebben. Hierbij valt te denken aan het volgen van extra vakken, deelnemen aan het acht-plus-plan of het volgen van modules aan een universiteit. In de bovenbouw zijn er ook diversie mogelijkheden voor het opdoen van internationale ervaringen via conferenties, uitwisselingen en reizen.

7. Samenvatting aanbevelingen:

Uit alle interviews zijn in dit hoofdstuk de aanbevelingen in een samenvatting geplaatst. In een aantal thema's zijn er overkoepelende aanbevelingen vanuit de gesprekken gebundeld.

7.1. Algemeen:

- Wat heeft de pilot de scholen opgeleverd? De pilot is nu een te klein eiland. Deel de inzichten van JeX op de scholen en steek geld in de scholen om zich dit eigen te maken
- Op basis van een subsidie worden beslissingen genomen, terwijl het eigenlijk nog te vroeg is om objectief resultaten te meten. De deadline is te vroeg, want je kan pas eigenlijk vanaf VWO 3 peilen wat de effecten zijn.
- Effecten JeX: Breng de leerlingen in beeld van de afgelopen jaren (ook de leerlingen die inmiddels zijn afgehaakt, maar inmiddels wel in de vervolklassen zitten). Breng daarvan het volgende in kaart:
 - Welbevinden (vragen aan ouders en leerlingen zelf)
 - Cognitieve ontwikkeling
 - Vaardigheden die je inzet
- Door meer kennis uit te wisselen in deze pilot is de winst tweeledig: zowel voor het VO als het PO. Door de pilot hebben we een goed gesprek over de overgang van PO naar VO
- Denk na over hoe de uitkomsten van de gesprekken die zijn gehouden in dit onderzoek naar JeX gedeeld kunnen worden met de scholen. Dit is een vraag vanuit de gehouden interviews.
- Begrijp het kind, leer het kind echt kennen, investeer in de relatie: het is nu zo leerkrachtafhankelijk. Accepteer kinderen zoals ze zijn en zie ze niet als probleem.
- Voorkom te veel digitalisering (afleiding en verleiding).
- Verbinding PO-VO: er is een platform nodig om aanbod steeds verder uit te bouwen (voor leerkrachten 7-8, hb coaches en verschillende middelbare scholen)
- Ga (verder) in gesprek met de hogeschool rond het curriculum voor PO en VO op het gebied van hoogbegaafdheid en executieve functies
- Hoe zit het met de ontwikkelingen van een brede brugklas? Ontwikkelingen lijken zich erop te richten dat streams later worden ingedeeld. Welke effecten gaan die geluiden krijgen op dit onderzoek?
- De overdracht tussen PO en VO kan beter: gemeenschappelijke taal spreken en zorgbehoefte helder formuleren

7.2. Primair Onderwijs:

- De geest van de kinderen is lui gemaakt in het basisonderwijs. Ze hadden veel meer voorbereid kunnen worden als ze stof op niveau hadden gehad. Stop met pampere in het basisonderwijs
- Signaleer kinderen met (hoog)begaafdheid veel jonger en ondersteun ze vanaf het allereerste begin (vaardigheden). Het komt nu veel te laat op gang.
- D- en E-scores po Citotoetsen zijn alarmerend, wat Cito mooi ondersteunt met de kleuren oranje en rood. Voor leerlingen die hier terecht komen wordt binnen de zorgroute in de school als vanzelf actie ondernomen. Deze alarmering zou er ook moeten zijn voor leerlingen die (bij wijze van spreken) voor een hoofdvak hoger dan een NW 4,5 scoren.
- Voor alle kinderen die meer aankunnen: durf ze los te laten en geef ze meer vrijheid om direct met verrijkende stof aan de slag te kunnen.
- Verrijkgroepen zijn eilandjes die zouden veel meer met elkaar moeten uitwisselen over wat werkt en hoe je de verbinding kan maken met het aanbod binnen de groep.
- De focus ligt nog sterk op taal en rekenen. Kijk veel meer naar andersoortige vakken. Bied variatie in talen (zoals Spaans/Latijn) of ga dieper op Engels in in de groepen 7/8. Doe al iets met wiskunde. Bied variatie aan in activiteiten.
- Bied individueel leren aan met ondersteuning van de leerkracht/elkaar of een OAr. Niet als apart programma, maar echt in de praktijk van elke dag met de leerkracht als coach. Integreer het zoals men ook bij JeX doet.
- Geef aandacht aan herhalen (denk aan de principes van Spaans bij JeX). Nu is er een repetitie en dan de volgende week een totaal ander thema als repetitie, daardoor is er geen herhaling.
- Steek op het PO meer in op leren en doorzetten, niet teveel de leuke dingen in de plusklas.
- Uit de klas gaan heeft best impact op kinderen, dus wat er in de klas kan doe dat, laat ze ergens onderdeel van uit maken.
- Ga vooral veel meer doen: er wordt veel te veel gepraat! Het is veel simpeler dan je denkt. De kinderen hebben geen ingewikkelde eisen.
- Zorg voor een abonnement op de krant in elke school.
- Er moet in de basisscholen echt nog een slag gemaakt worden rond bewustwording (gevoeligheid van de hoogbegaafde leerling en wat dan een zin doet als: 'jij bent zo slim, waarom maak je dit fout?' terwijl ze net zo goed dat complimentje of schouderklopje nodig hebben. De spreekbeurt is voor hen net zo goed spannend.)
- Differentieer in huiswerk. Maak daar beleid op en neem ouders daarin mee. Je bereidt kinderen die naar het VWO/gymnasium gaan voor op een manier die hen recht doet.
- Zet kinderen niet in als onderwijsassistent.
- Investeer in docentvaardigheden: signaleren en ondersteuning (laat ze niet zwemmen, bied leerlingen duidelijkheid)

7.3. Groep 8

- Organiseer dit soort gesprekken voor groep 8 leerkrachten vaker. Als groep 8 leerkrachten een mogelijkheid krijgen om samen te spreken over dit soort onderwerpen zou dat heel helpend zijn.
- Leer groep 8 leerkrachten het VO kennen (VWO/gymnasium)

- Leerkrachten van groep 8 moeten leerlingen voorbereiden op afscheid nemen en het opnieuw hechten. Waar ga jij naartoe en wat heb jij dan nodig? Dus coachen en zelfsturing bevorderen. Leerlingen zijn best leerkrachtafhankelijk.

7.4. Voortgezet Onderwijs:

- In het VO liggen momenteel uitdagingen (niet alleen in de brugklas). Studielift kan daar wellicht aan gaan bijdragen, maar er zijn nog slagen te maken.
- Ga in de eerste maanden van het VO formatief om met toetsen
- Krabbendijke stroomt te veel af naar stream 2. Zorg voor een gescheiden HAVO en VWO in Krabbendijke. Over Goes is men tevreden. De locaties van het Calvin College zullen meer aanspraak moeten doen op het VWO niveau. Er stromen teveel leerlingen af naar de HAVO of de overstap naar Goes is te fors.
- Goes: Puntensysteem en pedagogische visie hoe ziet men dat?
- In de brugklas is het heel belangrijk dat ze leren leren. Vang de leerlingen op. Afstroom zit 'm niet in de capaciteiten, maar in het onvermogen hoe het aan te pakken.

7.5. Samenwerking met ouders:

- Blijf ouders betrekken bij leerprocessen en breinontwikkeling
- Zorg dat ouders van HB-leerlingen kennis hebben/krijgen van HB, van de mooie kanten en de problematieken rondom HB, zodat ze zaken kunnen plaatsen en gericht kunnen helpen/hulp kunnen zoeken. Een folder, een website, een bijeenkomst met een expert ... er zijn allerlei mogelijkheden.
- Luister naar ouders. Ze hebben nog teveel het gevoel te moeten vechten voor hun kind. Ze willen niet opvallen, maar gehoord worden.
- Laten we ouders écht zien als waardevolle partner in goed onderwijs en goede zorg voor hun HB-kind. Nog te vaak worden ze gezien als concurrent, als zeurderig, ... wat wellicht komt doordat de school het zelf eigenlijk ook niet goed weet.

7.6. Pilot JeX:

- Er is een noodzaak voor samenwerking tussen PO en VO gericht op het hoogbegaafde kind. PO komt er niet voldoende aan toe en heeft er niet voldoende tools voor.
- Laten we erkennen dat deze leerlingen buiten de bandbreedte liggen van de doelgroep van de basisschool (nl. het gemiddelde kind, IQ 80-120) en ook niet schromen om externe expertise in te schakelen. Veel scholen werken heel hard, met alle goede bedoelingen, maar kunnen dan toch niet bieden wat hoogbegaafde leerlingen echt nodig hebben als het gaat om aanbod, begeleiding en organisatie. Wellicht dat dit verwoorden binnen de school en ook naar buiten toe (naar ouders!) juist wel enige ontspanning kan geven. Externe hulp komt dan niet pas om de hoek kijken bij problemen, maar kan vroegtijdig worden geraadpleegd. Als (zeker een kleine) basisschool kun je nu eenmaal niet alles in huis hebben. Maak JeX (met name het onderdeel Talent & Toolbox) voor veel meer kinderen toegankelijk in regioklassen voor leerlingen in groep 8. Het is wel belangrijk dat er dan bekwame coaches voor beschikbaar zijn/komen. Initiatief als JeX moet daarvoor in stand blijven.
- Een regionale school/voorziening voor hb vanuit de Christelijke identiteit is een vraag die blijft, niet allen voor de 7/8 leerlingen
- Leerlingen uit groep 8 op stream 1 niveau zouden makkelijk een dag(deel) kunnen missen in de week. Ze zijn eigenlijk de lesstof al door. Die tijd zou benut kunnen worden voor leerstof op VWO niveau en het ondersteunen daarvan.
- Denk goed na of JeX in de brugklas nog op deze manier nodig is, omdat er dan al veel op hen afkomt. Het coachproces kan dan in de praktijk van de brugklas georganiseerd worden.
- Moet JeX echt wel tot het tweede VO jaar blijven? Is dat dan nog wel nodig? Integreer JeX in leerjaar 2 met de plusprojecten van Arno van Rijs
- Ga voor JeX in de arrangementsvorm (PO en VO) met duidelijke criteria, zorg dat er geen deur meer dichtgaat voor leerlingen die het nodig hebben.:
 - Je houdt zicht op de leerlingen
 - Financieel
 - Betrokkenheid van de leerlingen en de leerkracht
- Als JeX doorgaat: dan niet alleen voor dubbel gelabelde kinderen. Basisscholen moeten kinderen aanleveren met een specifieke zorgvraag. Zij zien hoe het met het kind gaat en wat het nodig heeft.
- Een VO leerling voor JeX kan aangemeld worden vanuit de BGT (begeleidings Team): teamleider, zorg coördinator en iemand van de integratiegroep. Mentor doet aanvraag, want die is verantwoordelijk voor de leerling
- Ga niet bezuinigen op de personeelsleden van JeX (dus geen OA-er), dit vraagt echt vaardigheden op het gebied van coaching en kennis van HB en stoornissen
- Geef naast de bestaande inhoud aandacht aan thema's als de zeven uitdagingen, frustratietolerantie, het laten beklijven van kennis/ diep leren en attitude (waarom zou ik dat doen?)
- Deel de werkwijze van JeX met leerkrachten en docenten in de scholen. Crux is dan nog wel of men er überhaupt wat mee wil doen. Hoe luistert men naar deze inzichten en staat men open voor verandering? JeX is geen kunstje, het gaat om het geheel van de geïntegreerde aanpak. Stel dat je Covey in de basisschool gaat brengen, dan zal de docent dit dus ook moeten kunnen integreren in de dagelijkse praktijk.

- Maak het delen van de JeX aanpak laagdrempeliger maken. Bijvoorbeeld Spaans online geven, zodat het mogelijk is om dit nu al te volgen door leerlingen. Daarbij leerkrachten of coaches aanstellen voor het ondersteunen van het leerproces.
- De opbrengsten m.b.t. de zeven eigenschappen van Covey: het zou mooi zijn als dat ook online beschikbaar komt bijv. als filmpjes waarbij leerkrachten het in alle groepen zeven en acht in kunnen zetten. Als je met plannen en leren (huiswerk) leren bezig bent is dit een mooie aanvulling.
- De implementatie van Studielift staat in de kinderschoenen. Zolang dit in ontwikkeling is niet stoppen met Talent en Toolbox. Dan ontstaat er een gat.
- JeX is niet de enige oplossing: wij hebben ook als scholen echt een opdracht
- Zorg voor een goede overdracht van JeX als leerlingen naar andere locaties gaan

7.7. Financieel:

- JeX heeft voor een aantal leerlingen een antwoord gegeven. Met name op gedragsniveau en het ontmoeten van ontwikkelingsgelijken. Dit was een mooi proefproject. Het had wel een flink prijskaartje.
- Financieel: ouders mogen nooit hiervoor moeten bijdragen.
- Als JeX doorgaat, dan goed nadenken waar de financiële verantwoordelijkheid ligt vanuit PO en VO
- Het idee van JeX uitbreiden zodat de stream 1 een dagdeel in de week naar de locaties gaat zou kansrijk kunnen zijn. Als er een goed voorstel komt vanuit DO (René), dan zijn scholen bereid om daarover na te denken.

8. Advies

8.1. Advies vanuit de geformuleerde ontwikkelgebieden

Rond de organisatie van JeX is het volgende doel geformuleerd: *'Een ononderbroken overgang en schoolloopbaan van PO naar VO voor onze begaafde leerlingen'*. Daarvoor zijn drie ontwikkelgebieden benoemd. Bij elk ontwikkelgebied is vanuit de gehouden gesprekken en aanbevelingen een advies geformuleerd.

1. *Samen ontwikkelen: Gesprekken met de leerling, wat is het toekomstperspectief? Wat zijn de verwachtingen van de leerling en zijn die realistisch/haalbaar? Hoe staan ouders erin en wat hebben zij nodig van de scho(o)l(en)?*

In de afgelopen jaren is er binnen JeX veel ervaring opgedaan met het begeleiden van deze doelgroep. De ervaringen en inhouden hebben tijd en doorontwikkeling nodig gehad om op het huidige niveau te komen. Vanuit de scholen is men zeer tevreden over de inhouden binnen JeX. Men wordt hier nieuwsgierig naar en zou graag veel meer willen weten over de inhouden van Talent & Toolbox.

2. *Samen begeleiden: De periode voor een goede overdracht loopt van groep 7 PO tot klas 2 VO. Alle betrokkenen trekken in die periode gezamenlijk op en dragen gezamenlijk verantwoordelijkheid. Dossieropbouw vindt plaats. Talentcoaches uit PO en VO definiëren hun rol in de begeleiding.*

De pilot lijkt te slagen in de verbinding tussen PO en VO. Er is betrokkenheid op de overdracht van PO naar VO. Naast de successen liggen er ook nog opdrachten. Deze opdrachten realiseren vraagt een tijdsinvestering waarvan het de vraag is of dat lukt voor het einde van cursusjaar 2022-2023

Advies:

- Op basis van een subsidie worden beslissingen genomen, terwijl het eigenlijk nog te vroeg is om objectief resultaten te meten. De deadline is te vroeg, vanaf VWO 3. Het cursusjaar 2023-2024 zou daarin pleiten voor een jaar waarin men de effecten van JeX in kaart brengt, omdat dan de eerste deelnemers van de pilot in VWO 3 starten.
 - Breng de leerlingen in beeld van de afgelopen jaren (ook de leerlingen die inmiddels zijn afgehaakt, maar inmiddels wel in de vervolklassen zitten). Breng daarvan het volgende in kaart:
 - Welbevinden (vragen aan ouders en leerlingen zelf)
 - Cognitieve ontwikkeling
 - Vaardigheden
3. *Samen leren: Als PO en VO samen onderwijs maken, gericht op het verwerven en versterken van competenties als samenwerken, executieve functies, inspanning leren leveren, omgaan met teleurstelling, en 'leren leren'. Verbinding maken tussen leerlingen van PO en VO om van en met elkaar te leren en duurzaam te ontwikkelen.*

Advies:

De pilot is erop gericht om ouders, leerkrachten en docenten vaardiger te maken in het begeleiden van de (hoog)begaafde leerling. Het zou goed zijn om de ervaringen vanuit de pilot na 2023-2024 voort te zetten binnen de scholen (PO en VO) en daarin te kijken wat rond het begeleiden van competenties binnen de groepen en het mentoraat in te zetten is en wat specifiek thuis hoort in een voorziening als JeX.

De kennis en inhouden van Talent & Toolbox kunnen daarvoor in cursusjaar 2022-2023 verder doorontwikkeld worden. Daarin zal dan ook nagedacht kunnen worden aan de wijze van implementatie op de scholen.

Gebruik het cursusjaar 2022-2023 voor het doordenken van:

- a. Het inrichten van intervisie voor leerkrachten groep 8 rond de overgang naar het VO
- b. Het inzicht bieden aan Talentcoaches in de effecten en resultaten van de pilot en hen bekwalen om de rol in de overgang van PO naar VO te kunnen ondersteunen
- c. Het monitoren van de opstartfase van Studielift. Is dit voldoende of zijn elementen van Talent & Toolbox aanvullend nodig? Hoe ondersteunen we mentoren en docenten?
- d. Het in contact brengen van docenten van PO en VO met elkaar rond de effecten van de pilot JeX. De inzichten van de pilot kunnen helpen in het verder door ontwikkelen van de overdracht vanuit het PO, de opstart in het VO en het volgen van de ontwikkeling van de leerling binnen het VO (om die inzichten ook weer terug te geven richting het PO)

8.2. Advies cursusjaar 2023-2024:

Bovenstaande adviezen dienen uitgevoerd te worden in 2022-2024. Dit vraagt een ontwikkelplan met acties, doelstellingen en financiële ondersteuning vanuit PO en VO.

Vanuit de acties in 2023-2024 zal vervolgens een nieuwe overweging plaats moeten vinden:

- Is de overdracht van Talent & Toolbox aan leerkrachten, docenten, mentoren en talentcoaches voldoende om te voorzien in de begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen richting het VO?
- Kunnen regioklassen met leerlingen van groep 8 (stream 1) een oplossing bieden voor de overgang van PO naar VO voor deze doelgroep? Zo ja, zijn er financiële middelen om een dergelijke opzet te bekostigen?
- Blijft een voorziening als JeX nodig voor leerlingen met een specifieke zorgvraag en hoe kan een dergelijke voorziening bekostigd worden?

2 januari 2023
Onderzoek en verslaglegging
Uitgevoerd door Martine Blonk-Meulenkamp
Onderwijsadviseur Driestar Educatief